12. 8. 2005

ID: 35112

Žalobní petit

Pravomocné rozhodnutí soudu, kterým by bylo určeno, že je neplatná zástavní smlouva, na základě které bylo zřízeno zástavní právo k nemovitosti nic nevypovídá o tom, zda na nemovitosti vázne, či nevázne zástavní právo. O takové skutečnosti může vypovídat jen pravomocné soudní rozhodnutí, které by určovalo, že tu zástavní právo není.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 1782/2003, ze dne 20.11.2003)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v právní věci žalobkyně E. O., zastoupené advokátem, proti žalovaným 1) P. O., 2) K., s.r.o., o určení neplatnosti zástavní smlouvy, vedené u Krajského soudu v Brně pod sp. zn. 6 Cm 409/2000, o dovolání žalobkyně proti rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 10. dubna 2003 č.j. 4 Cmo 25/2001-89, tak, že dovolání žalobkyně zamítl.

Z odůvodnění :

Žalobkyně se žalobou podanou dne 24.3.2000 u Městského soudu v Brně domáhala, aby bylo určeno, že "zástavní smlouva k nemovitostem reg. č. 062098600102 uzavřená mezi žalovanými dne 25. března 1998, kterou bylo zřízeno zástavní právo k objektu č. 898 s pozemkem p.č. 2555 v kat. úz. Ž.", je neplatná. Žalobu zdůvodnila zejména tím, že předmětné nemovitosti jsou ve společném jmění (dříve bezpodílovém spoluvlastnictví) manželů - žalobkyně a žalovaného 1). Žalovaný 1) je však zastavil ve prospěch právního předchůdce žalovaného 2) banky, a.s. bez souhlasu žalobkyně. Protože uzavření zástavní smlouvy k nemovitostem v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů není běžnou záležitostí ve smyslu ustanovení § 145 odst. 1 občanského zákoníku, kterou může vyřizovat jen jeden z manželů, je zástavní smlouva ze dne 25.3.1998 neplatným právním úkonem. Žalobkyně současně navrhla, aby soud předběžným opatřením "žalovaným zakázal navrhnout prodej domu čp. 898 postaveného na pozemku p.č. 2555 a pozemku p.č.2555 zastavěná plocha v kat. úz. Ž., obec B., ve veřejné dražbě dobrovolné či nedobrovolné dle zák. 26/2000 Sb. a žalovanému č. 2 zakázal podat návrh na soudní výkon rozhodnutí prodejem těchto nemovitostí, a to do doby než bude soudem pravomocně rozhodnuto o platnosti či neplatnosti zástavní smlouvy č. 062098600102, kterou žalovaní uzavřeli dne 25.března 1998".

Býv. Krajský obchodní soud v Brně, kterému byla věc usnesením Městského soudu v Brně ze dne 11.5.2000 č.j. 31 C 72/2000-8 postoupena jako soudu věcně příslušnému, rozsudkem ze dne 13.10.2000 č.j. 6 Cm 409/2000-48 návrh na nařízení předběžného opatření zamítl, žalobě vyhověl a rozhodl, že se žalovaným nepřiznává náhrada nákladů předběžného opatření a že žalovaní jsou povinni zaplatit žalobkyni společně a nerozdílně na náhradě nákladů řízení částku 8.225,-Kč k rukám advokáta. Na základě provedených důkazů dovodil, že "uzavření zástavní smlouvy ze strany žalovaného 1), jejímž předmětem byla zástava nemovitostí v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů, byla nikoliv běžná záležitost týkající se společných věcí, přičemž byl nutný souhlas druhého z manželů, tj. žalobkyně". Protože nebylo prokázáno, že tento souhlas byl jakýmkoliv způsobem dán, je právní úkon - zástavní smlouva ze dne 25.3.1998 - neplatný podle ustanovení § 145 odst. 1 občanského zákoníku. Za žalovaného 2) považoval obchodní společnost K., s.r.o., které původní žalovaný 2) banka, a.s. v průběhu řízení postoupil zajištěnou pohledávku ze smlouvy o úvěru za dlužníkem U. a.s.

K odvolání žalovaného 2) Vrchní soud v Olomouci rozsudkem ze dne 10.4.2003 č.j. 4 Cmo 25/2001-89 rozsudek soudu prvního stupně v napadeném výroku o určení neplatnosti zástavní smlouvy změnil tak, že žalobu zamítl, a rozhodl, že ve vztahu mezi žalobkyní a žalovaným 1) nemá žádný z účastníků právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů a že žalobkyně je povinna zaplatit žalovanému 2) na náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů 5.000,-Kč. Odvolací soud dospěl k závěru, že žalobkyně nemá naléhavý právní zájem na určení neplatnosti zástavní smlouvy ve smyslu ustanovení § 80 písm.c) o.s.ř., neboť požadované určení se "ve svém právním důsledku nedotkne věcných účinků zápisu zástavního práva v katastru nemovitostí". Katastrální úřad nemůže na základě určení neplatnosti právního úkonu provést záznam o zániku zástavního práva, protože "obsahem výroku by nebyla existence práva, které by bylo vloženo do katastru nemovitostí". Určení neplatnosti zástavní smlouvy je v projednávané věci pouze předběžnou otázkou ve vztahu k existenci zástavního práva; lze-li žalovat o určení práva nebo právního vztahu, není

podle názoru odvolacího soudu dán naléhavý právní zájem na určení neplatnosti smlouvy, jež se tohoto práva nebo právního vztahu týká.

Proti tomuto rozsudku odvolacího soudu podala žalobkyně dovolání. Namítá, že se odvolací soud při hodnocení naléhavosti právního zájmu na určení zabýval "pouze jedním důvodem a zcela opomněl důvod druhý", a to "zabránění realizaci zástavní smlouvy". Realizace zástavního práva je nepochybně vážným zásahem do její majetkové sféry a žalobkyně "má zájem se takovému postupu bránit". Žalobkyně má zato, že nemusí mít od počátku zájem na zániku zástavního práva v katastru nemovitostí, když k zabránění uspokojení ze zástavy "by zcela stačil rozsudek soudu, který by obsahoval výrok o neplatnosti zástavní smlouvy, neboť by se tak ubránila realizaci zástavy ať už ve veřejné dražbě nebo postupem dle o.s.ř., neboť dražebník resp. soud by se tímto rozsudkem museli zabývat". Protože rozsudek odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení, žalobkyně navrhla, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a aby mu věc vrátil k dalšímu řízení.

Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací (§ 10a o.s.ř.) věc projednal podle Občanského soudního řádu ve znění účinném do 31.12.2000 - dále jen "o.s.ř." (srov. Část dvanáctou, Hlavu I, bod 17. zákona č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony). Po zjištění, že dovolání proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu bylo podáno ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o.s.ř. a že proti rozsudku odvolacího soudu je podle ustanovení § 238 odst. 1 písm. a) o.s.ř. dovolání přípustné, přezkoumal napadený rozsudek odvolacího soudu bez nařízení jednání (§ 243a odst. 1 věta první o.s.ř.) a dospěl k závěru, že dovolání není opodstatněné.

Podle ustanovení § 80 písm. c) o.s.ř. lze žalobou (návrhem na zahájení řízení) uplatnit, aby bylo rozhodnuto o určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není, je-li na tom naléhavý právní zájem.

Podle ustálené judikatury soudů naléhavý právní zájem o určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není, je dán zejména tam, kde by bez tohoto určení bylo ohroženo právo žalobce nebo kde by se bez tohoto určení jeho právní postavení stalo nejistým. Žaloba domáhající se určení podle ustanovení § 80 písm. c) o.s.ř. nemůže být zpravidla opodstatněna tam, kde lze žalovat na splnění povinnosti podle ustanovení § 80 písm. b) o.s.ř. (srov. například rozsudek býv. Nejvyššího soudu ČSR ze dne 24.2.1971 sp. zn. 2 Cz 8/71, uveřejněný pod č. 17 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1972). Vyslovený předpoklad však nelze chápat všeobecně. Prokáže-li žalobce, že má právní zájem na tom, aby bylo určeno určité právo nebo právní poměr, přestože by mohl žalovat přímo na splnění povinnosti, nelze mu určovací žalobu odepřít. Za nedovolenou - při možnosti žaloby na plnění - lze považovat určovací žalobu jen tam, kde by nesloužila potřebám praktického života, nýbrž jen ke zbytečnému rozmnožování sporů. Jestliže se určením, že tu právní vztah nebo právo je či není, vytvoří pevný právní základ pro právní vztahy účastníků sporu (a předejde se tak žalobě o plnění), je určovací žaloba přípustná i přesto, že je možná také žaloba na splnění povinnosti podle ustanovení § 80 písm. b) o.s.ř. (srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.3.1997 sp. zn. 3 Cdon 1338/96, uveřejněný pod č. 21 v časopise Soudní judikatura, ročník 1997).

Žaloba o určení ve smyslu ustanovení § 80 písm. c) o.s.ř. není zpravidla opodstatněna také tehdy, má-li požadované určení jen povahu předběžné otázky ve vztahu k posouzení, zda tu je či není právní vztah nebo právo, a to zejména tehdy, jestliže taková předběžná otázka neřeší nebo nemůže (objektivně vzato) řešit celý obsah nebo dosah sporného právního vztahu nebo práva. Stav ohrožení práva žalobce nebo nejistota v jeho právním postavení se totiž v takovém případě neodstraní toliko tím, že bude vyřešena předběžná otázka, z níž bez dalšího právní vztah (právo) významný pro právní poměr účastníků ještě nevyplývá, ale až určením, zda tu právní vztah nebo právo je či není. Jestliže například právní otázka platnosti či neplatnosti smlouvy má povahu předběžné otázky ve vztahu k existenci práva nebo právního vztahu (například vlastnictví), není zpravidla dán naléhavý právní zájem na určení této předběžné otázky, lze-li žalovat přímo o určení existence práva nebo právního vztahu (srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20.3.1996 sp. zn. II Odon 50/96, uveřejněný v časopise Soudní rozhledy č. 5/1996 na str. 113, a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2.4.2001 sp. zn. 22 Cdo 2147/99, uveřejněný pod č. 68 ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek, roč. 2001).

V projednávané věci bylo soudy zjištěno (správnost zjištění soudů v tomto směru dovolatelka nezpochybňuje), že podle zástavní smlouvy ze dne 25.3.1998 bylo vloženo do Katastru nemovitostí ČR zástavní právo. Právní otázka, zda zástavní smlouva ze dne 25.3.1998 je či není platným právním úkonem, za této situace představuje řešení toliko předběžné otázky ve vztahu k posouzení, zda na nemovitostech patřících žalobkyni a jejímu manželu vázne ve prospěch žalovaného 2) zástavní právo. I kdyby zástavní smlouva ze dne 25.3.1998 byla skutečně neplatným právním úkonem, nemůže případné určení neplatnosti této smlouvy vést k odstranění nejistoty v právním postavení žalobkyně nebo k zamezení ohrožení jejího práva.

Tím, že by byla určena neplatnost zástavní smlouvy, ještě bez dalšího nebylo (nemohlo být) postaveno na jisto, že podle ní vůbec nevzniklo (nemohlo vzniknout) zástavní právo. Dovolací soud v této souvislosti přihlédl k tomu, že podle právní úpravy účinné do 31.12.2000 (a podle ní také byla uzavřena posuzovaná zástavní smlouva) vznikalo (srov. § 151d odst. 1 obč. zák. ve znění účinném do 31.12.2000) k nemovitostem zástavní právo nejen podle platné zástavní smlouvy, ale i na základě neplatné zástavní smlouvy, byla-li věc odevzdána zástavnímu věřiteli a ten ji přijal v dobré víře, že zástavce je oprávněn věc zastavit (srov. například právní názor vyslovený v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 26.11.1999 sp. zn. 21 Cdo 328/99, uveřejněném pod č. 48 v časopise Soudní judikatura, ročník 2000), a že podle nyní platné právní úpravy může vzniknout zástavní právo i na základě neplatné zástavní smlouvy v případě uvedeném v ustanovení § 161 odst. 1 obč. zák.

Na druhé straně platí, že na základě platné zástavní smlouvy nemusí vždy vzniknout zástavní právo k nemovitostem, i když zástavní právo bylo podle takové smlouvy vloženo do katastru nemovitostí. Podle ustálené judikatury soudů (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4.4.2002 sp. zn. 21 Cdo 957/2001, uveřejněný pod č. 76 v časopise Soudní judikatura, ročník 2002) například není zástavní smlouva neplatná jen proto, že nevznikla pohledávka, kterou má zajišťovat zástavní právo, založené na této smlouvě (například proto, že nedošlo k uzavření smlouvy, podle které měla pohledávka vzniknout, že je taková smlouva neplatná apod.); i když je zástavní smlouva platným právním úkonem, zástavní právo nevznikne, jestliže nevznikla pohledávka, kterou má zástavní právo zajišťovat.

V důsledku toho, že zástavní právo mohlo a může vzniknout i na základě neplatné zástavní smlouvy a že zástavní právo nevzniká ve všech případech, v nichž byla uzavřena platná zástavní smlouva a došlo podle ní ke vkladu zástavního práva do katastru nemovitostí, není případné určení neplatnosti nebo platnosti zástavní smlouvy právním prostředkem (objektivně vzato) způsobilým odstranit nejistotu v právním postavení zástavního věřitele nebo zástavního dlužníka nebo zamezit ohrožení jejich práv. Určení platnosti nebo neplatnosti zástavní smlouvy má jen - jak uvedeno již výše - povahu předběžné otázky pro určení, zda tu zástavní právo je či není. Vzhledem k tomu, že určením platnosti nebo neplatnosti zástavní smlouvy se nemůže vyřešit celý obsah a dosah sporného právního vztahu mezi jeho účastníky, nemůže být na takovém určení naléhavý právní zájem ve smyslu ustanovení § 80 písm. c) o.s.ř. Na určení, že je neplatná zástavní smlouva, podle níž bylo vloženo do katastru nemovitostí zástavní právo, nemůže být naléhavý právní zájem. K odstranění nejistoty v právním postavení žalobce nebo k zamezení ohrožení jeho práva může v tomto případě vést pouze určení toho, zda tu zástavní právo je či není (srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29.4.2003 sp. zn. 21 Cdo 58/2003).

S názorem dovolatelky, že "k zabránění uspokojení ze zástavy (realizaci zástavního práva) by zcela stačil rozsudek soudu, který by obsahoval výrok o neplatnosti zástavní smlouvy, neboť by se tak ubránila realizaci zástavy ať už ve veřejné dražbě nebo postupem dle o.s.ř., neboť dražebník resp. soud by se tímto rozsudkem museli zabývat", nelze souhlasit. O tom, že na nemovitosti ve skutečnosti nevázne zástavní právo, nic nevypovídá - jak vyplývá z výše uvedeného - pravomocné rozhodnutí soudu, kterým by bylo určeno, že je neplatná zástavní smlouva, na základě které bylo zřízeno zástavní právo, ale jen takové pravomocné soudní rozhodnutí, jenž určuje, že tu zástavní právo není. Odvolací soud tedy správně dovodil, že žalobkyně nemá na požadovaném určení naléhavý právní zájem, neboť jím nemůže být zabráněno ohrožení jejího práva a ani se jím nemůže odstranit nejistota v jejím právním postavení.

Z uvedeného vyplývá, že rozsudek odvolacího soudu je z hlediska uplatněného dovolacího důvodu správný. Protože nebylo zjištěno (a ani dovolatelkou tvrzeno), že by rozsudek odvolacího soudu byl postižen vadou, uvedenou v ustanovení § 237 odst. 1 o.s.ř, nebo jinou vadou, která by mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, Nejvyšší soud České republiky dovolání žalobkyně podle ustanovení § 243b odst. 1 části věty před středníkem o.s.ř. zamítl.

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Autonomie vůle (exkluzivně pro předplatitele)
- Správní žaloba a trestní rozsudek
- Střídavá péče (exkluzivně pro předplatitele)
- Styk dítěte s rodičem (exkluzivně pro předplatitele)
- Nesprávné poučení
- Nájem bytu
- Nároky pozůstalých (exkluzivně pro předplatitele)
- Odpovědnost státu za újmu (exkluzivně pro předplatitele)
- Promlčení (exkluzivně pro předplatitele)
- Valná hromada (exkluzivně pro předplatitele)
- Doručování